

การสำรวจองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*

A SURVEY OF KNOWLEDGE OF LEADERSHIP IN LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION

มาธินี คงสถิต¹ และ พิชักษณ์ ภูตระกูล²

Marthinee Khongsatid¹ and Pichak Phutrakul²

¹⁻²วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

College of Politics and Government, Suansunandha Rajabhat University, Thailand

Email: mathinee.kh@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสำรวจองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ด้านวิธีวิทยาการวิจัย และด้านผลการศึกษา โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Paterson, Thorne, Canam and Jillings (2001) มาเป็นกรอบแนวทางในการสังเคราะห์เอกสาร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยระดับปริญญาโทและเอกจำนวน 28 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า (1) องค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในท้องถิ่นพบมากในปี พ.ศ. 2553 โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีการผลิตผลงานด้านภาวะผู้นำมากที่สุดจำนวน 6 เรื่อง โดยงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยในระดับปริญญาโท (2) ด้านแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่ใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ และแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านวิธีวิทยาการวิจัย การใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ มากที่สุด จำนวน 19 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 67.85 อันดับรองลงมา ได้แก่ รูปแบบการวิจัย การวิจัยผสมผสาน จำนวน 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 17.85 และรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14.28 ตามลำดับ ด้านผลการศึกษาสามารถจำแนกได้ออกเป็น 5 ด้านคือ 1) รูปแบบภาวะผู้นำ

* Received 7 March 2023; Revised 30 March 2023; Accepted 30 April 2022

2) ภาวะผู้นำ 3) ด้านคุณลักษณะผู้นำ 4) ศักยภาพของผู้นำ และ 5) องค์ประกอบของภาวะผู้นำ

คำสำคัญ: การสำรวจองค์ความรู้, ภาวะผู้นำ, องค์ประกอบส่วนท้องถิ่น

Abstract

The objectives of this research were 1) to explore the knowledge of leadership in local government organizations and 2) to synthesize the knowledge of leadership in local government organizations in 3 aspects, namely theoretical concepts, research methodologies. and the study results, using a qualitative research model (Documentary Research). In this research, the researcher applied the ideas of Paterson, Thorne, Canam and Jillings (2001) as a framework for document synthesis. The sample used in this research consisted of 28 master's and doctoral studies. The results showed that 1) The body of knowledge on local leadership was found in 2010, with Khon Kaen University producing the most 6 projects on leadership, most of which were at the master's degree level. 2) Most of the theoretical concepts used in this research were based on leadership theories. and the concept of local government organizations. In terms of research methodology, quantitative research was used the most in 19 issues, accounting for 67.85%. The second place was research, mixed research, 5 issues, accounting for 17.85%, and qualitative research in 4 issues. was 14.28 percent. The results of the study can be classified into 5 aspects, namely 1) leadership styles, 2) leadership, 3) leadership qualities, 4) leadership potential, and 5) components of leadership.

Keywords: A survey of knowledge , leadership, Local Administrative Organizations

บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดได้ว่าเป็นการปกครองในระดับฐานรากที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายอำนาจภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่มีการกำหนดถึงแหล่งที่มาของอำนาจหน้าที่ แหล่งรายได้ ตลอดจนอำนาจในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ภายในพื้นที่ของตนเอง ทั้งนี้ เมื่อเราพิจารณาเปรียบเทียบพัฒนาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอดีตและปัจจุบัน โดยพิจารณาจาก ลักษณะ ความหมาย และคุณค่าของการปกครองท้องถิ่นของประชาชน (Local-Self Government) ในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยในปัจจุบันมีพัฒนาการและมีพลวัตที่สูงมาก (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ, 2552)

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น คือ การใช้หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) ให้กับประชาชนโดยตรง ได้แก่ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณะของท้องถิ่นด้วยตนเอง ตามภารกิจหน้าที่ที่ระบุให้ดำเนินการอย่างชัดเจน มีพื้นที่รับผิดชอบชัดเจนมีผู้บริหารที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนหรือได้รับการเห็นชอบจากสภาท้องถิ่น (โกวิทย์ พวงงาม, 2552:133) สำหรับผู้บริหารท้องถิ่นนั้นการจะเป็นผู้บริหารท้องถิ่นที่ดีและประสบผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ คือมีความรู้ความเข้าใจในหลักวิชาการบริหารมีแนวคิด ทฤษฎี มีทักษะจิตวิทยา มนุษยสัมพันธ์และมีภาวะผู้นำที่จะทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นที่ยอมรับในทุกระดับจนอาจเรียกได้ว่าเป็น “นักบริหารมืออาชีพ” (โกวิทย์ พวงงาม, 2552:424) Yukl (1999) อธิบายว่าการที่ผู้นำให้ความสนใจในการทำงาน จะทำให้ระบบและกระบวนการในการทำงานขององค์กรพัฒนาต่อไปได้ในทิศทางที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ Bass (1990) ได้อธิบายไว้ว่า ผู้นำมีความจำเป็นต้ององค์การโดยเฉพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพราะจะเป็นผู้ปลุกกระแสความคิดใหม่ ค่านิยมใหม่ และจิตสำนึกใหม่ โดยการโน้มน้าวและปลุกเร้าจิตของผู้ตาม และยังสร้างแนวทางปฏิบัติใหม่และประพฤติกรรมเป็นแบบอย่างให้กับผู้ตาม ซึ่งหากการปฏิบัติการณ์ของผู้นำบังเกิดผลสำเร็จ ก็จะทำให้ผู้ตามมีความคิดจิตสำนึกใหม่ และทุ่มเทพลังในการสร้างคุณภาพใหม่ให้กับองค์กรต่อไป ซึ่งทำให้ผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์กร และคุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารงานท้องถิ่นให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการปกครอง

ท้องถิ่น สร้างความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมในกิจการบริหารงานท้องถิ่นของประชาชน กล่าวคือต้องมีโอกาสในการร่วมคัดเลือกและตัดสินใจว่าควรเลือกผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนว่าควรเป็นคนอย่างไรและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างไร และกำหนดคุณลักษณะส่วนตัวด้านความรู้ความสามารถ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นผู้นำของผู้ปกครองตนเอง (ชัยวัฒน์ กุลศักดิ์วิมล, 2543)

ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความสำคัญมากจากที่ได้กล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะสำรวจองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในมิติต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ว่ามีสถานะองค์ความรู้เป็นเช่นไร โดยอาศัยการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเอกสารทั้งหมดเข้าสู่วิวิธวิทยาการสังเคราะห์ (Synthesis Method) ให้ปรากฏเป็นผลการวิจัยที่สามารถแสดงให้เห็นถึงสถานะองค์ความรู้ทางวิชาการด้านภาวะผู้นำในมิติต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะผู้นำท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากมีความใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่มากที่สุด ตลอดจนนำผลการวิจัยไปพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเรื่องภาวะผู้นำในท้องถิ่นต่อไปได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความชิ้นนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสังเคราะห์งานวิจัยแบบวิธีปริทัศน์แบบพรรณนา (Narrative Review) เป็นการศึกษางานวิจัยอย่างพิถีพิถัน แล้วนำข้อสรุปจากงานวิจัยแต่ละเรื่องมาจัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่าง สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Paterson, Thorne, Canam and Jillings (2001) มาเป็นกรอบแนวทางในการสังเคราะห์ แนวทางในการสังเคราะห์งานวิจัยในเชิงคุณลักษณะหรือเชิงบรรยาย (Qualitative Synthesis) ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย (Meta Theory) ด้านวิวิธวิทยาการวิจัย (Meta Method) และด้านผลการศึกษา (Meta Data Analysis)

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยระดับปริญญาโทและเอกที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วงปี พ.ศ.2552-2562

2. ขั้นตอนการวิจัยมี 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) สืบค้นงานวิจัยระดับปริญญาโทและปริญญาเอก จากฐานข้อมูล Thai Library Integrated System (ThaiLIS) ฐานข้อมูลห้องสมุดที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น (2) ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากงานวิจัยระดับปริญญาโทและปริญญาเอก โดยใช้คำสำคัญ ภาวะผู้นำ ผู้นำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นเกณฑ์ และ (3) ดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณลักษณะหรือเชิงบรรยาย (Qualitative Synthesis) ใน 3 ด้าน ได้แก่ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยด้านวิธีวิทยาการ และด้านผลการศึกษา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อใช้ในการทำวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยบันทึกข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งทุติยภูมิ (Secondary data) แบบบันทึกข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 เป็นการบันทึกข้อมูลทั่วไปของเอกสาร ได้แก่ ชื่อเอกสาร ประเภทเอกสาร แหล่งที่มาของเอกสาร วันเดือนปีของเอกสาร หน่วยงานที่ผลิตงานวิจัย ประเภทของการวิจัย สาขาที่ทำการวิจัย

ตอนที่ 2 เป็นการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัย ประกอบไปด้วย ข้อคำถามเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัย สมมติฐานที่ใช้ในการวิจัย กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ตัวชี้วัดที่ใช้ในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ (1) สืบค้นงานวิจัยระดับปริญญาโทและปริญญาเอก จากฐานข้อมูล Thai Library Integrated System (ThaiLIS) ฐานข้อมูลห้องสมุดที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้อง (2) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักหอสมุดกลางสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น และ (3) ดำเนินการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการ

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยเทคนิควิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ศึกษาข้อมูลในแบบบันทึกข้อมูล จากการบันทึกข้อมูลจากงานวิจัยแต่ละเรื่อง แล้วแยกประเด็นการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เพื่อบรรยายสรุปข้อมูลเบื้องต้นของภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ชื่อเอกสาร ประเภทเอกสาร แหล่งที่มาของเอกสาร วันเดือนปีของเอกสาร หน่วยงานที่ผลิตงานวิจัย ประเภทของการวิจัย สาขาที่ทำการวิจัย ลงในตารางเพื่อแจกแจงความถี่แล้วแปลงเป็นคำร้อยละ สรุปเชิงบรรยายเพื่อให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ส่วนที่ 2 เพื่อบรรยายสรุปผลงานวิจัยภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งได้ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการอภิปรายผลและข้อเสนอแนะจากแบบบันทึกข้อมูล โดยจำแนกตามประเภทของการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ได้นำเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยระดับปริญญาโทและเอกที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วงปี 2551-2561 โดยถือการสำรวจครั้งสุดท้ายเมื่อสิ้นเดือนธันวาคม 2562 เป็นเกณฑ์ มีจำนวนทั้งสิ้น 28 เรื่อง รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามปี พ.ศ.ที่ทำการวิจัย

ปี	จำนวน	ร้อยละ
2557	1	3.57
2556	1	3.57
2555	1	3.57
2554	3	10.71
2553	10	35.71
2552	7	25.00
2551	2	7.14
2550	3	10.71

จากตารางที่ 1 เมื่อจำแนกงานวิจัยระดับปริญญาโทและเอกที่เกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามปี พ.ศ. ที่ทำการวิจัย พบว่ามีงานวิจัยระดับปริญญาโทและเอกดำเนินการในช่วงปี ช่วงปี 2551-2562 โดยพบว่า ในปี 2553 มีการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากที่สุดคือปีละ 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 35.71 รองลงมา มีการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ปี 2552 จำนวน 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25.00

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถาบันที่ทำการวิจัย

สถาบัน	จำนวน	ร้อยละ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	1	3.57
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	1	3.57
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	1	3.57
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี	1	3.57
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	1	3.57
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ	1	3.57
มหาวิทยาลัยรามคำแหง	2	7.14
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	1	3.57
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	6	21.42
มหาวิทยาลัยนเรศวร	1	3.57
มหาวิทยาลัยบูรพา	2	7.14
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	1	3.57
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย	1	3.57
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	1	3.57
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	4	14.28
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	1	3.57
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	1	3.57
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	1	3.57

จากตารางที่ 2 เมื่อจำแนกงานวิจัยระดับปริญญาโทและเอกที่เกี่ยวกับองค์ความรู้ด้าน
 ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามสถาบันที่ทำการวิจัย พบว่ามีงานวิจัยระดับ
 ปริญญาโทและเอกดำเนินการในช่วงปี ช่วงปี 2551-2561 โดยพบว่งานวิจัยระดับปริญญาโท
 และเอกเป็นของมหาวิทยาลัยขอนแก่นมากที่สุด จำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 21.42
 รองลงมาเป็นของ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำนวน 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14.28

ตารางที่ 3 จำนวน ร้อยละ กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับปริญญา

ระดับปริญญา	จำนวน	ร้อยละ
ปริญญาโท	24	85.71
ปริญญาเอก	4	14.29
อื่น ๆ	-	-
รวม	28	100.00

จากตารางที่ 3 เมื่อจำแนกงานวิจัยระดับปริญญาโทและเอกที่เกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามระดับปริญญา พบว่า เป็นงานวิจัยระดับปริญญาโท มากที่สุด จำนวน 24 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 85.71 และเป็นงานวิจัยระดับปริญญาเอก จำนวน 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14.29

ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.1 ผลการสังเคราะห์งานวิจัยด้านทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การสังเคราะห์งานวิจัยด้านทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ผลการสังเคราะห์งานวิจัยด้านทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย (Meta Theory) พบว่าผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่หลากหลายและแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในแต่ละเรื่อง สำหรับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยนำมาใช้ ได้แก่

- 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ประกอบด้วย ความหมายของผู้นำ คุณลักษณะผู้นำ การพัฒนาผู้นำ รูปแบบภาวะผู้นำ การเสริมสร้างภาวะผู้นำ
- 2) แนวคิดการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย บริบทท้องถิ่น การบริหารท้องถิ่น การกระจายอำนาจ พระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับท้องถิ่น การพัฒนาท้องถิ่น

2.2 ด้านการสังเคราะห์งานวิจัยด้านวิธีวิทยาการวิจัย (Meta Method)

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านวิธีวิทยาการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการสังเคราะห์งานวิจัยออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การออกแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) การออกแบบการวิจัย

ตารางที่ 4 จำนวน ร้อยละ การออกแบบการวิจัย

ประเภทการออกแบบการวิจัย	จำนวน	ร้อยละ
การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)	19	67.85
การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	4	14.28
การวิจัยผสมผสาน (Mix Methodology)	5	17.85
รวม	28	100.00

จากตารางที่ 4 พบว่า รูปการวิจัยที่ผู้วิจัยดำเนินการประกอบด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และ การวิจัยผสมผสาน (Mix Methodology) โดยพบว่ามีผู้ใช้รูปแบบการการวิจัยเชิงปริมาณ มากที่สุด จำนวน 19 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 67.85 อันดับรองลงมา ได้แก่ รูปแบบการวิจัยการวิจัยผสมผสาน จำนวน 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 17.85 และรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จำนวน 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14.28 ตามลำดับ

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง พบว่ามี 3 กรณี คือ กรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจะประกอบด้วย การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง สำหรับกรณีเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างจะเป็นการสุ่มตัวอย่างเข้าราชการ พนักงานที่ทำงานภายในหน่วยงานท้องถิ่นที่ผู้วิจัยศึกษา และการวิจัยผสมผสานผู้วิจัยจะใช้การสุ่มตัวอย่างทั้งแบบเฉพาะเจาะจง แบบหลายขั้นตอน แล้วแต่บริบทของงานวิจัยนั้น ๆ ส่วนการสัมภาษณ์จะใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงสำหรับผู้ให้ข้อมูล

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อจำแนกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามรูปแบบการวิจัย พบว่า มีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามรูปแบบการวิจัย 3 รูปแบบ ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และ การวิจัยผสมผสาน (Mix Methodology) พบว่า กรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพการเก็บรวบรวมข้อมูลจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณจะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิจัยแบบผสมจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย พบว่ากรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึก กรณีการวิจัยเชิงปริมาณจะใช้แบบสอบถาม และหากเป็นการวิจัยแบบผสมจะใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และแบบสอบถาม สำหรับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัยทุกเรื่องจะใช้วิธีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณแบบสอบถามจะมีการตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาร์ค

5) การวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า กรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นจะสรุปความตามประเด็นที่ทำการวิเคราะห์ กรณีเป็นการวิจัยเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย การวิเคราะห์ร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยค่า t-test แบบสองกลุ่มอิสระต่อกัน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว F-test วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

2.3 ด้านผลการสังเคราะห์งานวิจัยด้านผลการศึกษา (Meta Data)

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมี 5 ด้าน คือ

1. รูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในงานวิจัยขึ้นต่าง ๆ กล่าวถึง

เรื่องของรูปแบบภาวะผู้นำในรูปแบบต่าง ๆ คือ (1) รูปแบบภาวะผู้นำแบบชั้นนำ (2) รูปแบบภาวะผู้นำที่ให้ความสำคัญกับผลงานและคนสูงเท่าเทียมกัน (3) รูปแบบภาวะผู้นำนักพัฒนา (4) รูปแบบภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในงานวิจัยขึ้นต่าง ๆ กล่าวถึงภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านต่าง ๆ 15 ด้าน คือ (1) ภาวะผู้นำในด้านการพัฒนาท้องถิ่น (2) ภาวะผู้นำด้านการบริหารงาน (3) ภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพ (4) ภาวะผู้นำแบบชั้นนำ (5) ภาวะผู้นำแบบปรึกษาหารือ (6) ภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพ (7) ภาวะผู้นำแลกเปลี่ยน (8) ภาวะผู้นำแบบจูงใจ (9) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (10) ภาวะผู้นำที่มีสติปัญญา ไหวพริบ เฉลียวฉลาด (11) ภาวะผู้นำแบบผู้สอนงาน (12) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (13) ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย (14) ภาวะผู้นำด้านวิชาการ (15) ภาวะผู้นำด้านคุณธรรม จริยธรรม

3. คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น งานวิจัยชิ้นต่าง ๆ ต่างกล่าวถึงลักษณะของผู้นำด้านต่าง ๆ ที่ควรจะเป็น คือ (1) คุณลักษณะของผู้นำด้านสติปัญญา (2) คุณลักษณะของผู้นำด้านบุคลิกภาพ (3) คุณลักษณะของผู้นำด้านทักษะทางสังคม (4) คุณลักษณะของผู้นำด้านการบริหารงาน (5) คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านวิชาการ (6) คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านคุณธรรม จริยธรรม

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้ (1) ควรให้ความเป็นกันเองกับประชาชน (2) ควรมีความรู้ความสามารถในการทำงานตามตำแหน่งหน้าที่ (3) ควรมีความคิดสร้างสรรค์ในการบริการประชาชนอย่างทั่วถึง (4) ควรสร้างความมั่นคง มั่นใจให้ประชาชนที่อยู่ในความดูแล (5) ควรให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดสำหรับประชาชนที่เดือดร้อน (6) ควรให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นต่อได้อย่างเปิดเผย (7) มีความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างรายได้ให้กับประชาชน (8) ควรเป็นผู้นำที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมและ (9) ควรยึดหลักศาสนาเป็นหลักในการปฏิบัติงาน

4. ศักยภาพของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันองค์กร โดยศักยภาพของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีบทบาท 7 บทบาท คือ (1) บทบาทตามสถานภาพ (2) บทบาทการจัดการหน้าที่ความรับผิดชอบของพนักงาน (3) บทบาทการสื่อสาร (4) บทบาทการเป็นผู้ริเริ่ม (5) บทบาทการจัดหาทรัพยากร (6) บทบาทการให้ข้อมูลข่าวสารและ (7) บทบาทการสร้างความร่วมมือร่วมใจ

5. องค์ประกอบของภาวะผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยงานวิจัยต่างกล่าวถึงองค์ประกอบที่ควรจะมีในการเป็นผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (1) ภาวะผู้นำด้านสติปัญญา (2) ภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพ (3) ภาวะผู้นำด้านทักษะทางสังคม (4) ภาวะผู้นำด้านการบริหารงาน

อภิปรายผล

จากการศึกษาในเรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในช่วง พ.ศ. 2551-2561 นั้น พบว่า

1. การผลิตการวิจัยด้านภาวะผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปี 2552-2553 มากที่สุดคือ 17 เรื่อง ในขณะที่ช่วงปีอื่น ๆ ความหนาแน่นของการผลิตต่างกันมาก โดยอาจเรียกได้ว่าเป็นการศึกษาที่เป็นที่นิยมในช่วงนั้นและปัจจุบันจะยังคงพบเห็นการศึกษาด้านภาวะผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการสังเคราะห์งานวิจัยด้านทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย (Meta Theory) พบว่ายังคงมีการผลิตซ้ำด้านแนวคิดทฤษฎีโดยงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นดังกล่าวจะคงใช้แนวคิด ทฤษฎีจากนักวิชาการคนเดิมซ้ำกันไปมาทำให้ไม่เกิดการพัฒนาแนวคิดด้านภาวะผู้นำใหม่ ๆ โดยเฉพาะที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย

3. ผลสังเคราะห์งานวิจัยด้านวิธีวิทยาการวิจัย (Meta Method) จะพบรูปแบบของการวิจัยเชิงปริมาณจำนวนมากที่สุด ทั้งนี้การศึกษาด้านภาวะผู้นำที่จะต้องมีการใช้การสังเกต การสัมภาษณ์เพื่อสะท้อนมุมมองแนวคิด วิสัยทัศน์ของผู้นำ ดังนั้นการใช้วิธีการศึกษาแบบเชิงคุณภาพจะสามารถช่วยเติมเต็มและสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านภาวะผู้นำได้มากขึ้น ทั้งนี้ในการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่มีบริบทของพื้นที่ต่าง ๆ ยิ่งทำให้ความน่าสนใจความแตกต่างนั้นมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อเป็นองค์ความรู้เฉพาะด้านได้อีกด้วย

4. ผลการสังเคราะห์งานวิจัยด้านผลการศึกษา (Meta Data) พบว่าผลการศึกษาที่สร้างองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมี 5 ด้านได้แก่ **ด้านที่ 1** รูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบรูปแบบภาวะผู้นำ 4 รูปแบบ (1) รูปแบบภาวะผู้นำแบบชี้แนะ (2) รูปแบบภาวะผู้นำที่ให้ความสำคัญกับผลงานและคนสูงเท่าเทียมกัน (3) รูปแบบภาวะผู้นำนักพัฒนา (4) รูปแบบภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยทั้ง 4 รูปแบบนี้จะพบได้มากในงานวิจัยด้านผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 รูปแบบทั้งนี้ความน่าสนใจของการสังเคราะห์งานวิจัยขึ้นนี้พบรูปแบบภาวะผู้นำที่ให้ความสำคัญกับผลงานและคนสูงเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ พิชาย รัตนดิถ ฌ ภูเก็ด (2550) ว่าผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการส่งเสริมให้มีบรรยากาศที่ดีในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถ้าหากสามารถนำรูปแบบดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นจะสามารถลดอุปสรรคด้านการบริหารงานบุคคลและระบบอุปถัมภ์

ในท้องถิ่นได้ **ด้านที่ 2** ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบภาวะผู้นำทั้งสิ้น 15 ด้าน ทั้งนี้ภาวะผู้นำทั้ง 15 ด้านนั้นเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ถ้าวิเคราะห์ภาวะผู้นำตามแนวคิดของ กวี วงศ์พุด (2542) ว่าภาวะผู้นำจะแสดงออกเป็น 3 ประการคือ (1) ความสามารถของหัวหน้าที่จะต้องเป็นผู้นำ (2) ความสามารถของหัวหน้าที่จะเอาชนะจิตใจลูกน้อง และ (3) ความสามารถที่จะต้องบากบั่นฟันฝ่าอุปสรรคโดยความสามารถทั้ง 3 ประการนี้จะนำมาเสริมภาวะผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น **ด้านที่ 3** คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้สอดคล้องกับ รัชชัย โตะจัน (2544) ว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ (1) คุณลักษณะส่วนตัว ได้แก่ บุคลิกภาพ ความเป็นผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ และ (2) ด้านวิชาชีพ ได้แก่ ความสามารถในการบริหารงาน และวิชาการ **ด้านที่ 4** ศักยภาพของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สอดคล้องกับ Petrick and Furr (1995) ที่อธิบายว่า ผู้นำต้อง (1) เป็นผู้ฝึกสอน ผู้เอื้ออำนวย เป็นครู และพี่เลี้ยงแก่บุคลากรในองค์กร (2) ผู้นำต้องร่วมกับทุกคนในการสร้างวัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อขององค์กรขึ้นแล้วใช้การยึดมั่นต่อวัตถุประสงค์และค่านิยมดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการควบคุม และ (3) มุ่งให้เกิดความร่วมมือกันเองภายในองค์กรด้วยการลดความขัดแย้งและให้บุคลากรหันไปแข่งกับบุคคลภายนอก (4) เปิดกว้างการสื่อสารและการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศอย่างทั่วถึง (5) มีความคิดเป็นเจ้าของร่วมกันทุกคน (6) ส่งเสริมให้แต่ละคนทำงานแบบพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบทีมงาน และ (7) ต้องคิดเสมอว่าพนักงานเป็นสินทรัพย์ที่มีค่าสูงสุดขององค์กร **ด้านที่ 5** องค์ประกอบของภาวะผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสอดคล้องกับ เมธี ปิณฑานนท์ (2525) ที่ตรวจสอบการวิจัยของสต็อคดิลล์ (Stogdill) จากผลการวิจัย 15 เรื่อง ว่า (1) ผู้นำต้องมีคุณลักษณะที่ฉลาดหลักแหลม เป็นนักวิชาการเอาจริงเอาจังกับงานในความรับผิดชอบของตน เป็นคนตื่นตัวและขยันขันแข็งในการให้ความร่วมมือต่อกิจการสังคมตลอดจนมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมดี (2) ต้องมีคุณภาพและทักษะในการทำงาน และ (3) มีความสามารถด้านสังคม การเริ่มรู้ว่าจะต้องทำงานอย่างไรให้สำเร็จ มีความเชื่อมั่น ระมัดระวังมองการไกลในสถานการณ์ต่าง ๆ มีความร่วมมือและประสานงานกับผู้ร่วมงาน ได้รับความนิยมนสามารถปรับตัวได้และรู้จักการใช้ถ้อยคำ ผู้นำที่เป็นผู้ริเริ่มแบบแผนและผู้นำที่เป็นผู้พิจารณาสรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสรุปได้ว่าการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า มีการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านผลการสังเคราะห์งานวิจัยด้านผลการศึกษา สามารถจำแนกข้อค้นพบเกี่ยวกับผลการศึกษาออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ (1) รูปแบบภาวะผู้นำ (2) ภาวะผู้นำ (3) คุณลักษณะผู้นำ (4) ศักยภาพของผู้นำ และ (5) องค์ประกอบของภาวะผู้นำ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ประกอบไปด้วย

1. ในอนาคตสำหรับการศึกษาเรื่องดังกล่าว ควรมีการศึกษาในแหล่งข้อมูลอื่นๆ นอกเหนือไปจากระบบฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ออนไลน์ อาทิ ระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย
2. สำหรับการศึกษาเรื่องดังกล่าว ควรมีการใช้ระเบียบวิธีแนวอื่นๆ ในการสังเคราะห์งานวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อไปในอนาคต
3. ในอนาคตเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ขององค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากงานที่ทำการศึกษานั้น มักใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- กวี วงศ์พัฒ. (2542). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2552). การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

- ชัยวัฒน์ กุลศักดิ์วิมล. (2543). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสมาชิกสภาเทศบาลในจังหวัดนครพนม ตามทัศนะของข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษาข้าราชการครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาและผู้นำท้องถิ่น. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธวัชชัย โตจัน. (2544). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนายกเทศมนตรี ตามทัศนะของพนักงานเทศบาลและสมาชิกสภาเทศบาล จังหวัดสระแก้ว. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ. (2552). ความก้าวหน้ากระบวนการกระจายอำนาจในประเทศไทยและข้อเสนอ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2550). ภาวะผู้นำและแนวทางเชิงปฏิบัติสำหรับ ผู้บริหารส่วนท้องถิ่นภายใต้บริบทแห่งการเปลี่ยนแปลง. วารสารการพัฒนาท้องถิ่น, 2(1),121-148.
- เมธี ปิณฑนันทน์. (2525). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พัทธอักษร.
- Bass, B. M. (1990). Bass & Stogdill's handbook of leadership : Theory, research, and managerial applications. 3rd edition. New York: Free Press.
- Petrick, J. A. & Furr, D. S. (1995). Total quality in managing human resources. Delray Beach, Fla: St.Lucie Press.
- Paterson, B. L., Thorne, S. E., Canam, C., & Jillings, C. (2001). Meta-study of qualitative health research: A practical guide to meta-analysis and meta-synthesis (Vol. 3) Sage.
- Yukl, G. (1999). An evaluation of conceptual weaknesses in transformational and charismatic leadership theories. The Leadership Quarterly, 10(2),285-305.